

Froebel.pl®
dar zabawy

W SZKOLE

PROPOZYCJE AKTYWNOŚCI DLA UCZNIÓW KLAS 1 – 3
W OPARCIU O PEDAGOGIKĘ F. FROEBLA

Spis treści

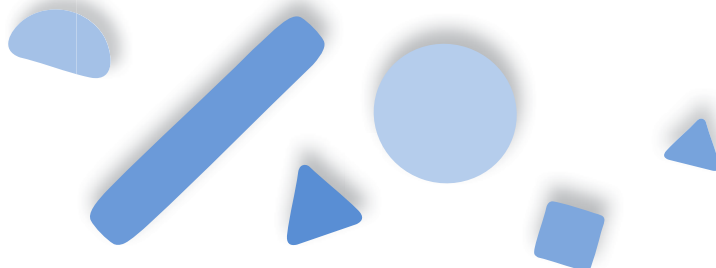
Wprowadzenie	5
Wstęp • Koncepcja F. Froebela w edukacji wczesnoszkolnej • Barbara Bałdyga	9
1. Edukacja społeczna • Barbara Bałdyga	17
2. Edukacja polonistyczna • Beata Jankiewicz-Żak	75
3. Edukacja matematyczna • Agnieszka Kwapiszewska-Wolska	105
4. Edukacja przyrodnicza • Karolina Borkiewicz	171
5. Język nowożytny – angielski • Aleksandra Krakowska	215
6. Edukacja techniczna • Dorota Heldt	251
7. Edukacja muzyczna • Adrianna Prygoń	283
8. Edukacja plastyczna • Dorota Heldt	301

Froebel w szkole

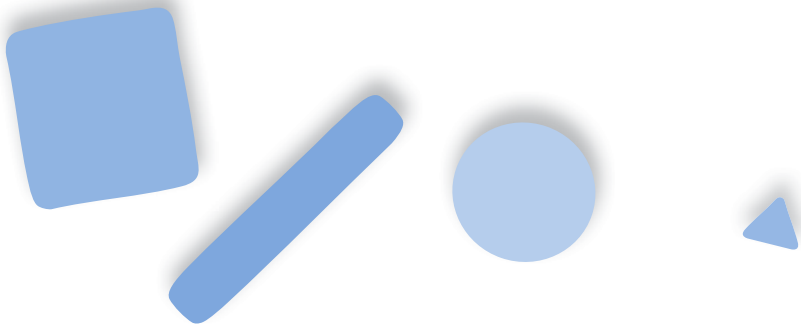
PROPOZYCJE AKTYWNOŚCI
DLA UCZNIÓW KLAS 1-3
W OPARCIU O PEDAGOGIKĘ F. FROEBLA

Lublin 2024

Wprowadzenie

Wprowadzenie

Po wielu latach gromadzenia doświadczeń, tworzenia ćwiczeń i wykonywania wraz z naszymi uczniami rozmaitych zadań, oddajemy w Państwa ręce książkę na temat tego, jak włączyć pedagogikę frebrowską do codziennej pracy w szkole. Niniejsza publikacja powstała w oparciu o doświadczenia nauczycieli praktyków, którzy przez ostatnie lata wytrwale wdrażali metodę Froebela na swoich lekcjach. Jest to pierwsza książka kierowana głównie do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. Znajdziemy tu dziesiątki ćwiczeń i przykładów wykorzystywania Darów Froebela podczas codziennej pracy dydaktycznej. Przejdziemy z Państwem przez wiele rodzajów edukacji (polonistyczną, matematyczną, społeczną, techniczną, plastyczną, przyrodniczą, muzyczną oraz język nowożytny), udowadniając tym samym, iż Dary Froebela są uniwersalnym materiałem, z którego możemy korzystać, pracując z wieloma treściami nauczania.

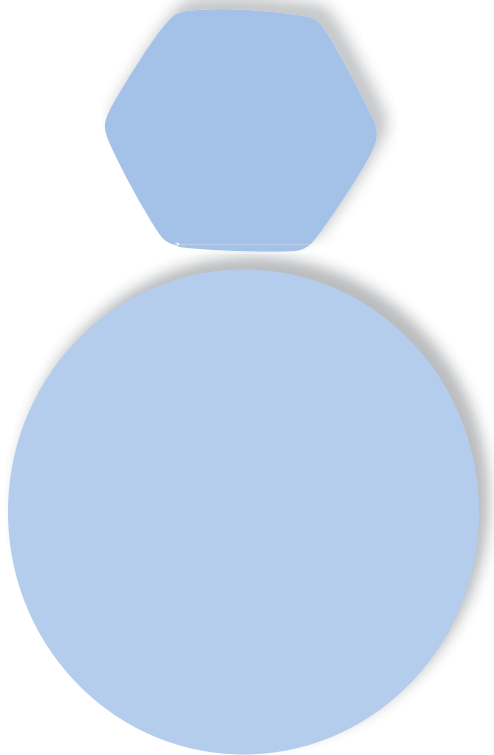
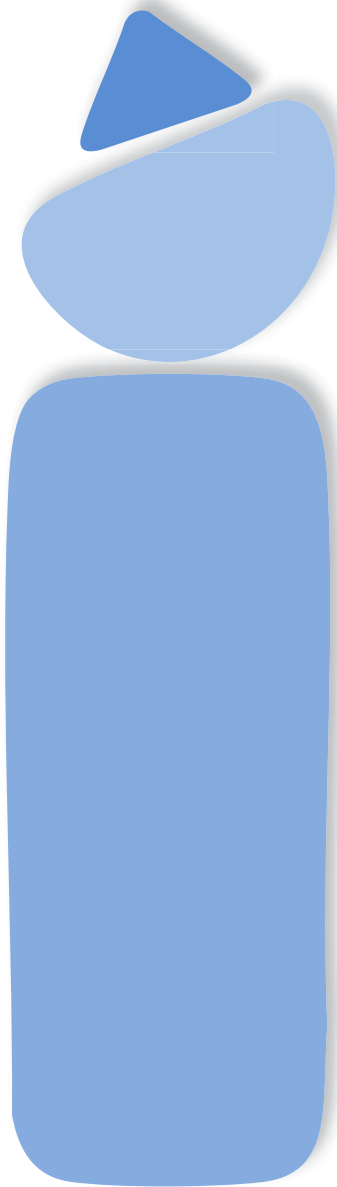
Zaproponowane ćwiczenia ukazują od podstaw, jak pracować z Darami w naszych klasach. Odczarowują również myślenie o metodach aktywizujących, które często są kojarzone z ogromem pracy przed, podczas i po zajęciach dydaktycznych. Posiadając komplet Darów Froebela, możemy w zasadzie od ręki zaproponować zadania, które posłużą nam jako wstęp do zajęć, ich podsumowanie, ćwiczenia praktyczne, jak i przerwy śródlekcyjne. Zaprezentowane ćwiczenia należy traktować jako inspirację do działania, niekoniecznie widzieć w nich sztywne ramy podejmowanych aktywności. Można je dowolnie przekształcać i modyfikować z uwagi na realia naszej pracy czy założony cel zajęć. Podczas rozmów z nauczycielami często pojawia

się obawa wyrażona w stwierdzeniach: w szkole nie ma już czasu na „zabawę” Darami, trzeba gonić z materiałem, wypełniać karty pracy, a rodzice naszych podopiecznych oczekują materialnych wytworów ich pracy. Nic bardziej mylnego. Przecież nie od dziś wiadomo, że najlepiej uczymy się poprzez działanie, które dodatkowo jest wzmocnione wewnętrzną chęcią i motywacją do jego wykonania.

Przychodząc do szkoły, bardzo często dzieci nie są w stanie pracować w oderwaniu od konkretów, a praca z Darami umożliwia im zdobywanie wiedzy poprzez manipulację i doświadczenie. Zamiast kserować kolejną kartę pracy, możemy wykonać wraz z dziećmi ćwiczenie praktyczne, zrobić ciekawe wprowadzenie do lekcji, za sprawą którego nasi uczniowie będą zmotywowani do udziału w zajęciach, jak też rozluźnić ich podczas krótkiego przerywnika. Dzięki temu nasza praca będzie efektywna oraz bardziej ekologiczna.

Musimy również pamiętać, że praca metodą opracowaną przez F. Froebła to nie tylko wspomaganie się Darami, lecz także kształtowanie zamiłowania do przyrody – korzystanie podczas zajęć z tego wszystkiego, czym obdarza nas natura, a ponadto zastosowanie takiego podejścia do samego dziecka, które wyraża się poszanowaniem jego autonomii i indywidualnego tempa rozwoju. Zadaniem książki jest pokazanie, że metoda Froebła jest uniwersalna i z łatwością można przenieść ją na grunt szkolny. Pragniemy zarazić Was naszą pasją i pokazać, że żeby osiągnąć założone cele, wystarczy otworzyć się na nowe rozwiązania.

Autorki

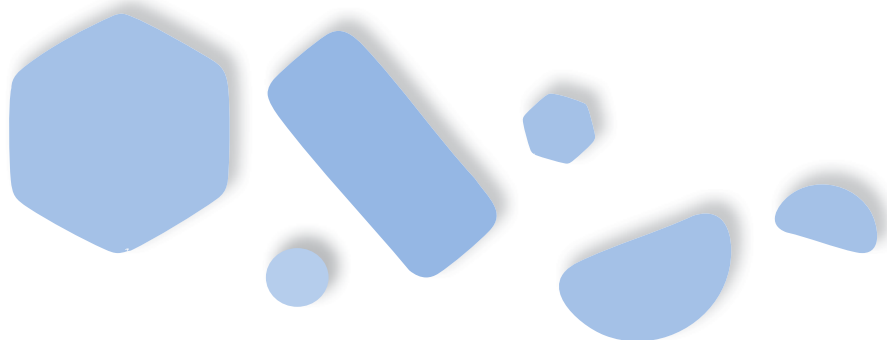

Wstęp

Barbara Bałdyga

Koncepcja F. Froebła
w edukacji
wczesnoszkolnej

Wstęp

Naśladujcie myśl, nie zaś formę.

Friedrich Froebel

Nauczyciele funkcjonują dziś w świecie wyborów i możliwości. Zasypany są ofertami wydawniczymi, pomocami dydaktycznymi, a przy tym często mają problem z określeniem swoich priorytetów dydaktycznych i edukacyjnych. W odpowiedzi na społeczne i edukacyjne przemiany pojawia się wiele nowych rozwiązań, programów, platform i pomocy dydaktycznych. Rynek edukacyjny zaznacza swoją obecność również w świecie cyfrowym, wprowadzając coraz to nowocześniejsze udogodnienia. W dobie przemian społecznych i wszechobecnych mediów elektronicznych metodyka Friedricha Froebła, pedagoga, twórcy teorii wychowania przedszkolnego, może stanowić wartościową alternatywę w procesie edukacji dzieci w wieku przedszkolnym, jak i szkolnym. Przede wszystkim dlatego, że edukacja w duchu freblowskim przybliża dzieci do świata przyrody i wychodzi naprzeciw ich naturalnym potrzebom doświadczania, eksplorowania, eksperymentowania i odkrywania. Stawia na samodzielność w działaniu i wskazuje, że nie należy stale i w sposób ciągły organizować dziecku aktywności, ale pozwolić mu także na spontaniczną i naturalną aktywność.

Friedrich W. Froebel, niemiecki pedagog i twórca wychowania przedszkolnego, wprowadził innowacyjną jak na tamte czasy koncepcję wychowania, zwaną filozofią wychowania sferycznego. Oparta na holistycznym podejściu do edukacji teoria łączy różne aspekty rozwoju dziecka, tj. poznawczo-intelektualne, fizyczno-manualne, socjalne i religijne. Froebel czerpał inspirację z prac Johanna Heinricha Pestalozziego, który był znanym XVIII-wiecznym pedagogiem. Pestalozzi uważał, że rozwój dziecka jest motywowany trzema podstawowymi siłami: siłą percepcyjną i intelektualną (siłą głowy), siłą fizyczną (siłą rąk) oraz siłą moralną (siłą serca). Froebel nie tylko zgadzał się z tymi założeniami, lecz ponadto zaadaptował je do własnej praktyki pedagogicznej. Swoją filozofię oparł na trzech fundamentalnych ideach Pestalozziego: jedności wszechświata, szacunku dla dziecka i jego indywidualności oraz znaczeniu zabawy w rozwoju dziecka. Froebel podkreślał, że każde dziecko jest unikalne i zasługuje na indywidualne traktowanie oraz że zabawa jest nieodzownym elementem edukacji, gdyż zapewnia dzieciom naturalny i radosny rozwój. Przywołane założenia freblowskiej teorii wywarły ogromny wpływ na nowoczesne metody wychowania, kładąc podwaliny pod system edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, który do dziś jest uznawany za fundamentalny dla wczesnego rozwoju dzieci.

Zdaniem Froebła wszystkie wiadomości i umiejętności, jakie powinno opanować dziecko w wieku przedszkolnym, należy oprzeć na trzech podstawowych pojęciach, jakimi są: kształt, liczba i słowo. Dlatego w metodyce Froebła zastosowanie kształtów, liczb i słów dostosowane jest do naturalnych potrzeb dziecka: do potrzeby ruchu, działania, tworzenia plastycznego oraz poznawania przedmiotów i ich własności. Dziecko, zdaniem Froebła, ma naturalną potrzebę tworzenia muzyki, śpiewu i wspólnej zabawy. Te potrzeby poznaw-

cze i estetyczne powinny stanowić wyzwanie dla nauczyciela przedszkola i szkoły, który za pomocą środków dydaktycznych pasywnych i interaktywnych będzie wspomagał rozwój psychofizyczny dziecka. Takimi uniwersalnymi środkami dydaktycznymi są np. klocki – Dary Froebela. „Wykorzystanie klocków jako środków dydaktycznych wiąże się z podstawowymi zasadami metodyki wychowania przedszkolnego i nauczania szkolnego: zasadą kierowania spostrzeganiem i wyobraźnią dziecka, zasadą wzbogacania doświadczenia dziecka, zasadą indywidualizacji i konsekwencji. Zasadami tymi kieruje nadrzędna prawidłowość rozwojowa, zgodnie z którą tylko prawdziwa rzeczywistość jest ciekawa. W przypadku zabawy drewnianymi klockami dziecko tworzy własną rzeczywistość, dostrzega, że jego aktywność zmierza w kierunku stworzenia czegoś”¹.

Dary Froebela służą dzieciom jako przedmioty swobodnych zabaw konstrukcyjnych, tematycznych, ruchowych, badawczych i zabaw organizowanych przez nauczyciela, czyli zabaw dydaktycznych. Za pomocą Darów możemy ilustrować bajki, wiersze, opowiadania, treści dydaktyczne, a także tworzyć teatrzyki stolikowe, kształtować pojęcie liczby, analizować zadania tekstowe, opisywać zjawiska przyrodnicze. Nie zapominajmy o tym, że wiek wczesnej edukacji dziecka to również zabawa, która pozytywnie wpływa na rozwój aktywności poznawczej dziecka i motywuje do podjęcia wysiłku umysłowego. Zabawa klockami w grupie, wykonanie konkretnego projektu, zabawa tematyczna czy konstrukcyjna z wykorzystaniem klocków umożliwiają doświadczenie wskazanych procesów grupowych. Ponadto praca w zespole uczy wzajemnego szacunku i tolerancji, a także wpływa, jak wyżej wspomniano, na kształtowanie umiejętności społecznych,

---

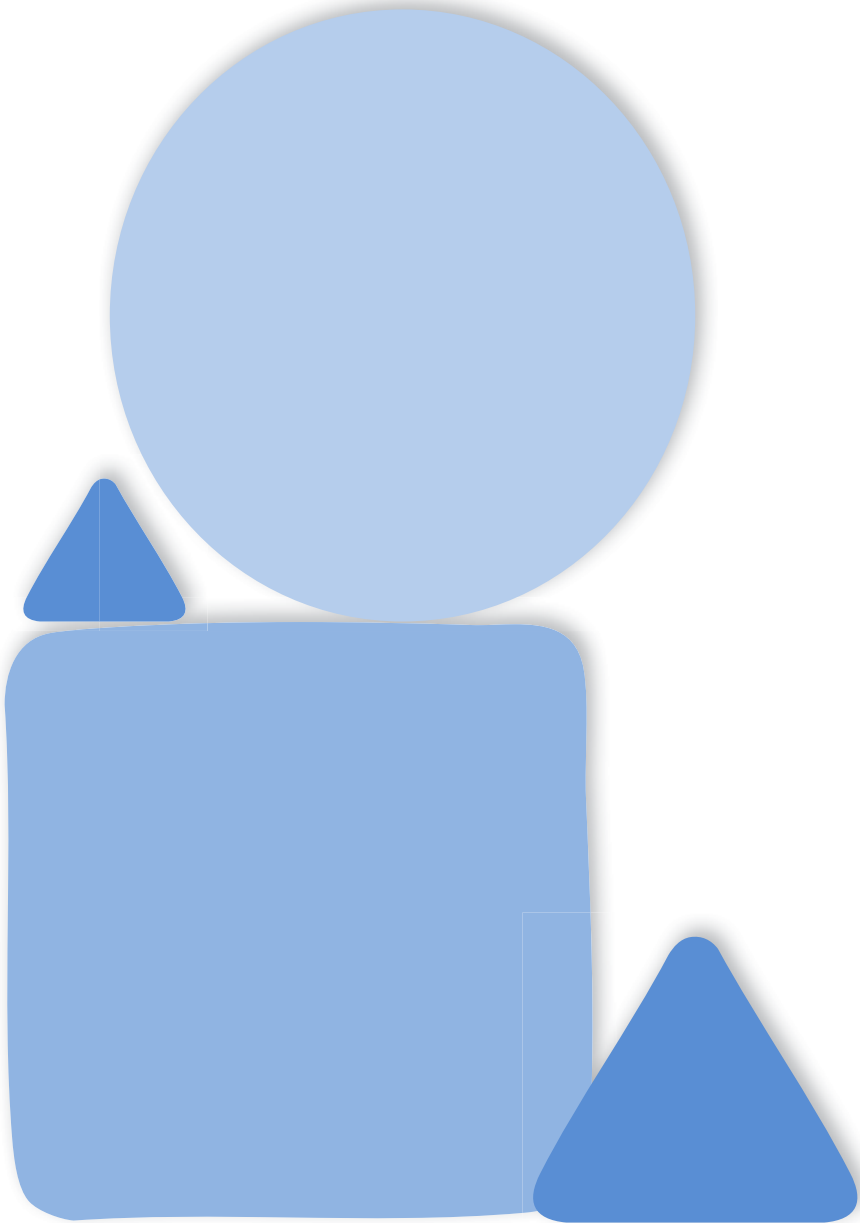
¹ M.Z. Stepulak, M. Sitarczyk (red. nauk.), *Pedagogika Froebela – wyzwaniem dla nauczycieli, szansą dla dzieci. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe Innovatio Press, Lublin 2017, s. 10.

które odgrywają bardzo ważną rolę w społeczeństwie. „Analizując zalety i niekwestionowaną ponadczasowość pedagogiki freblowskiej, warto odnieść ją do celów, jakie przed procesem wychowania, nauczania i kształcenia stawia współczesna cywilizacja, która promuje postawy przedsiębiorcze i innowacyjne. Przedsiębiorcze podejście do procesu kształcenia polega na wzmacnianiu uczniów w uczeniu się i rozumieniu «co?» «jak?» i «dlaczego?», a także na zachęcaniu ich do przejmowania odpowiedzialności za własną aktywność i decydowanie, a przede wszystkim – ma za zadanie dostarczać dzieciom możliwości uczenia się poprzez działanie przy wykonywaniu doświadczeń, ćwiczeń czy zadań projektowych”². W przypadku tak ujmowanych celów edukacji dla przedsiębiorczości, klocki jako materiał dydaktyczny wydają się idealnie pasować i zapewniać dziecku komunikowanie się w zespole, negocjowanie, twórcze myślenie i rozwiązywanie problemów, podejmowanie decyzji, korzystanie z informacji, prezentowanie swojej pracy, a nawet obronę własnego zdania. W świetle powyższego nie sposób nie zauważyć, że zabawa klockami sprzyja kształtowaniu kluczowych kompetencji, jakich oczekuje się od współczesnego człowieka. W okresie dzieciństwa dziecko powinno zdobywać jak najwięcej nowych doświadczeń. Ważna jest przy tym jego samodzielność w działaniu i dochodzeniu do wiedzy.

Według Froebela rola dorosłych polega na tworzeniu środowiska, które umożliwi dziecku eksplorację i zrozumienie otaczającego go świata. Nauczyciele i rodzice powinni zatem organizować przestrzeń edukacyjną w taki sposób, by była ona zarówno bezpieczna, jak i stymulująca, a w rezultacie pozwalała na swobodne odkrywanie przez dziecko nowych rzeczy. Organizowanie odpowiednich warunków do nauki, zabawy i interakcji społecznych jest kluczowym elementem w procesie wychowania.

² Tamże, s. 11.

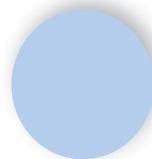

1

Barbara Bałdyga

**Edukacja
społeczna**

Okres przedszkolny, zwany również okresem wczesnego dzieciństwa, to czas, w którym dziecko nabywa wiele nowych doświadczeń oraz buduje wyobrażenie własnego „ja”. W tym czasie dziecko zaczyna rozumieć specyfikę kontaktów społecznych i przebywania w grupie rówieśniczej. Podejmowane wówczas przez najmłodszych zabawy tematyczne wymagają umiejętności negocjacyjnych czy zawierania kompromisu, co z kolei przyczynia się do rozwoju umiejętności komunikacyjnych, współpracy i współdziałania z innymi.

Pierwsze nabyte kompetencje społeczne są przez dzieci rozwijane w szkole. Uczeń pierwszych klas szkoły podstawowej jest już bardziej świadomy oraz wykazuje się większą odpowiedzialnością. Nabyte doświadczenia pomagają mu wykorzystać własny potencjał, ale wciąż potrzebuje on wsparcia i zrozumienia ze strony dorosłych. Współpraca z rówieśnikami, nauczycielami oraz uczestnictwo w różnych formach aktywności grupowej pomagają dzieciom rozwijać umiejętności społeczne, takie jak komunikacja, empatia i umiejętność pracy zespołowej. Dzięki temu uczniowie stają się bardziej otwarci na nowe doświadczenia i łatwiej przyswajają wiedzę, funkcjonując w grupie.

Zapis w podstawie programowej mówi, że „istotą edukacji społecznej i jej rezultatem jest odkrycie istnienia określonych procesów zachodzących w otoczeniu uczniów. Ich rozumienie jest zawsze pochodną obserwacji i doświadczenia jako wyniku celowego spostrzegania. Nauczyciel dba zatem o organizację przestrzeni, w której uczniowie mogą eksplorować, obserwować i doświadczać. Ta przestrzeń nie zamyka się wyłącznie w obrębie klasy czy budynku szkoły”³.

---

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14.02.2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. z 2017 r. poz. 356.

Dokonujące się w ostatnich latach globalne przemiany społeczne sprawiają, że żyjemy coraz szybciej, mamy coraz więcej zadań do wykonania, obowiązków do zrealizowania i jesteśmy zobligowani do uczestnictwa w wielu różnych wydarzeniach. Ten sam rytm życia dotyka również dzieci. Dzisiejsi uczniowie mają zaplanowany dzień w szkole co do godziny. Tymczasem w tym szczególnym okresie, jakim jest dzieciństwo, ważne są relacje, kontakty społeczne, rozmowy i swobodna zabawa. Dlatego – przywołując słowa Friedricha Froebela – dzieci i zegarki nie mogą być stale nakręcane, trzeba też dać im czas na chodzenie; warto zastanowić się nad sensem spontanicznej aktywności dziecka, swobodnej zabawy, śmiałej eksploracji otaczającego go przyrody.

Freblowska wizja dziecka to spojrzenie na dziecko jak na istotę społeczną, która potrzebuje kontaktu z innymi. Froebel w swoich rozważaniach sporo miejsca poświęcił rozwojowi kompetencji społecznych, akcentując konieczność postrzegania dziecka i jego otoczenia jako nierozłącznej całości. Jednocześnie zwracał uwagę na obowiązek pedagogiczny polegający na przygotowaniu dziecka do funkcjonowania w coraz szerszych kręgach społecznych, których członkowie darzą się szacunkiem.

Rozwój kompetencji społecznych jest procesem trwającym przez całe życie, rozpoczynającym się w dzieciństwie i kontynuowanym w dorosłym życiu. Oddziałują na niego różnorodne czynniki, takie jak środowisko rodzinne, edukacja, kontakt z kulturą czy wreszcie doświadczenia życiowe. Zdobywanie nowych doświadczeń oraz nauka poprzez obserwację i naśladowanie innych ludzi odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu się kompetencji społecznych. Dzięki nim każdy z nas staje się otwarty na nowe wyzwania i przygotowuje się do pełnienia różnych ról społecznych, co jest istotne tak dla osobistego

rozwoju, jak i w kontekście wkładu w rozwój społeczności, w której żyjemy.

W pierwszych latach szkolnych rozwój kompetencji społecznych jest równie istotny jak rozwój intelektualny. Dzieci, które dobrze czują się w grupie rówieśniczej, mają większe szanse na rozwinięcie swojej osobowości i podniesienie samooceny. Przyjazne środowisko szkolne oraz odpowiednie podejście nauczycieli i rodziców są kluczowe dla tego procesu. Metody wychowawcze i formy pracy powinny być przemyślane i dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów, co zapewni im wsparcie w codziennych wyzwaniach szkolnych i społecznych. Rozmowy o uczuciach, nastrojach, radościach i obawach są niezwykle ważne na tym etapie edukacji. Pomagają dzieciom zrozumieć siebie i innych, a także uczą empatii i odpowiedzialności. Praca nad rozwijaniem tych umiejętności społecznych ma długofalowy wpływ na rozwój umysłowy i emocjonalny uczniów. Dlatego też edukacja społeczna w klasach 1–3 powinna być realizowana z dużą uwagą i zaangażowaniem, aby zapewnić dzieciom solidne fundamenty ich dalszego rozwoju.

Mając na uwadze szczegółowe treści kształcenia oraz cele formułowane na potrzeby edukacji społecznej, prezentuję ćwiczenia w nurcie pedagogiki freblowskiej, które wpisują się także w założenia podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej. Ćwiczenia te mogą być realizowane w czasie zajęć podczas całego dnia. Zostały przeze mnie przedstawione w pewnym porządku, wynikającym z treści kształcenia opisanych powyżej.

Miło powitanie w klasie to istotny element każdego dnia szkolnego, który ma duży wpływ na codzienne funkcjonowanie uczniów. Uczniowie identyfikują się z klasą, do której należą, co pozwala im na lepsze zaprezentowanie siebie i swojej grupy. Dzięki temu przełamują swoją nieśmiałość i mają okazję miło rozpocząć dzień w szkole. Obecność przyjaznego

powitania tworzy atmosferę bezpieczeństwa i przynależności, która jest niezbędna dla zdrowego rozwoju emocjonalnego i społecznego dziecka.

Współcześni pedagodzy, psychologowie i neurobiolodzy są zgodni co do tego, że zabawa jest jedną z najlepszych form aktywności poznawczej dziecka. Podczas zabawy dzieci napotykać na nowe wyzwania i mierzą się z zadaniami, które pomagają im dojrzeć i przekraczać własne granice. Dzięki zabawie uczniowie wchodzi w interakcje z innymi dziećmi, co pozwala im budować relacje, w których znajdują poczucie bezpieczeństwa i przynależności. Wspólne zabawy uczą również rozwiązywania konfliktów oraz współpracy podczas wykonywania zadań, co jest niezwykle ważne w dalszym życiu.

Nauczyciele powinni więc dbać o to, aby nauka poprzez zabawę była integralną częścią planu dydaktycznego – wbrew niektórym opiniom głoszącym, że w szkole nie ma czasu na zabawę. Zabawa stanowi jedną z najbardziej efektywnych form nauki, ponieważ aktywizuje i angażuje uczniów w proces edukacyjny. Dobrze zaplanowane zabawy mogą być niezmiernie efektywne, a jednocześnie przynosić dzieciom radość i satysfakcję z uczenia się. Pamiętajmy, że zabawa to nie tylko przyjemność, lecz także kluczowy element efektywnego procesu uczenia się.

Wprowadzenie do zajęć szkolnych jest szczególnym elementem, który może znacząco wpływać na motywację uczniów do nauki. Ciekawe i angażujące wprowadzenie może przyciągnąć uwagę uczniów i zachęcić ich do aktywnego uczestnictwa w lekcji. Koncepcja Froebela, że każde dziecko ma unikalny potencjał, była rewolucyjna jak na tamte czasy. Froebel rozumiał, że rolą nauczyciela powinno być stworzenie środowiska, w którym dzieci mogą swobodnie eksplorować, eksperymentować i rozwijać swoje zainteresowania. Jego podejście do edukacji, choć intuicyjne, opierało się na głębokim zrozumieniu ludzkiej natury rozwoju.

Przykładem efektywnego wprowadzenia do zajęć może być interesująca historia, anegdota lub pytanie otwierające, które pobudzi ciekawość uczniów i skłoni ich do refleksji. Można również wykorzystać różnorodne materiały dydaktyczne, takie jak filmy, obrazy czy gry edukacyjne, które w atrakcyjny sposób wprowadzą uczniów w temat lekcji. Ważne jest, aby wprowadzenie było związane z tematyką zajęć i jednocześnie angażowało uczniów, zachęcając ich do aktywnego udziału w dalszej części lekcji. W ten sposób nauczyciel staje się tym, który zgodnie z założeniami pedagogiki Froebela tworzy sprzyjające warunki do rozwoju, umożliwiając każdemu uczniowi rozkwit na miarę jego możliwości.

Klasowe rytuały to kolejny niezwykle ważny element życia szkolnego, który ma za zadanie zacieśniać więzi między uczniami oraz wzmacniać poczucie wspólnoty. Takie rytuały mogą przybierać różne formy: od codziennych powitań, przez wspólne śpiewanie hymnu klasy, po obchodzenie urodzin członków grupy. Te powtarzalne czynności pomagają uczniom poczuć się częścią większej całości, a także kształtują pozytywne nawyki i wzorce zachowań. Kiedy każdy uczeń wie, czego się spodziewać i jakie są jego obowiązki, łatwiej jest stworzyć harmonijną atmosferę, sprzyjającą nauce i rozwojowi.

Niemniej aby klasowe rytuały spełniały swoją funkcję, muszą być wprowadzone w sposób, który uwzględnia potrzeby wszystkich uczniów. Surowa dyscyplina, opierająca się wyłącznie na autorytecie nauczyciela, może niestety utrudniać socjalizację i budowanie pozytywnych relacji. Kluczowe jest, aby nauczyciel nie tylko egzekwował zasady, lecz także słuchał swoich uczniów i rozumiał ich potrzeby. Dzieci muszą mieć przestrzeń do wyrażania siebie, swoich obaw i pomysłów. Tylko wtedy poczują, że są ważną częścią klasy, a to jest fundamentem skutecznej pracy wychowawczej.

W procesie tworzenia rytuałów klasowych ważne jest również, by każdy uczeń miał swoje miejsce i wiedział, że jego rola jest istotna. Wspólnota klasowa, podobnie jak układanka z puzzli, składa się z różnych elementów, które razem tworzą jeden obraz. Każdy uczeń wnosi coś unikalnego, co wzbogaca całą grupę. Dlatego edukacja powinna być postrzegana jako relacja, w której zarówno nauczyciel, jak i uczeń mają swoje prawa i obowiązki. Wzajemny szacunek i zrozumienie są niezbędne do budowania trwałych więzi i wspierania rozwoju wszystkich członków klasy.

Zabawy integrujące zespół klasowy odgrywają niebagatelną rolę w budowaniu pozytywnej atmosfery w grupie i wspieraniu rozwoju uczniów. Praca zespołowa w procesie uczenia się pozwala uczniom na przyjmowanie różnych ról, w tym roli lidera, co ma służyć rozwojowi umiejętności komunikowania się i współpracy. Realizacja projektów klasowych umożliwia dzieciom naukę poprzez praktyczne doświadczenia i eksperymenty, które są nie tylko atrakcyjnymi formami aktywności, lecz także wzmacniają zdolności analityczne i badawcze uczniów.

Kąciki zabawowo-zadaniowe to doskonałe miejsce do realizacji takich zabaw integracyjnych. Uczniowie, pracując w grupach, mogą wspólnie rozwiązywać problemy, uczyć się poprzez zabawę i rozwijać swoje umiejętności społeczne. Obserwacje i doświadczenia, które są częścią tych aktywności, pozwalają uczniom lepiej zrozumieć otaczający ich świat, a jednocześnie uczą ich współpracy i wzajemnego szacunku. Takie podejście sprzyja tworzeniu relacji opartych na zaufaniu, co jest niezwykle ważne dla optymalnego rozwoju mózgu dziecka.

Jak podkreślają eksperci, mózg dziecka potrzebuje sygnałów pochodzących ze wspierającego i pomocnego otoczenia oraz dobrych wzorców i relacji opartych na zaufaniu, aby mógł się optymalnie roz-

wijać. Przeżycia obfitujące w silne emocje pozostają trwale zapisane w strukturach pamięci i mają ogromny wpływ na motywację do działania oraz nastawienie do obowiązków. Dlatego tak ważne jest, aby w procesie edukacyjnym uwzględniać elementy, które sprzyjają budowaniu pozytywnych emocji i relacji. Dzięki temu uczniowie będą bardziej zaangażowani i otwarci na naukę, co przełoży się na osiągnięte przez nich sukcesy edukacyjne i rozwój osobisty.

Zajęcia z emocjami w tle, czyli rozmawianie o emocjach i ich roli w naszym codziennym życiu, są niezwykle ważnym elementem edukacji. Emocje są trudnym tematem dla każdego z nas, bez względu na wiek, dlatego warto podejść do nich w sposób interesujący i przystępny, szczególnie w pracy z uczniami. Właściwe zrozumienie i zarządzanie emocjami ma kluczowe znaczenie dla rozwoju osobistego i społecznego młodego człowieka.

Podczas tego typu zajęć uczniowie mają okazję przyjrzeć się swojemu postępowaniu oraz postępowaniu innych osób, odnosząc się do poznanych wartości. Wartości te, takie jak godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszenie, uznanie, uczciwość i wdzięczność, stanowią fundament, na którym budujemy nasze relacje i codzienne decyzje. Dzięki tym zajęciom dzieci uczą się, jak wspomniane wartości wpływają na ich emocje i jak mogą je wykorzystać do budowania zdrowych i konstruktywnych relacji z innymi.

Rozmowy na temat emocji i wartości w szkole pomagają uczniom lepiej zrozumieć siebie i innych, co jest nieocenione w procesie wychowawczym. Dzieci i młodzież, które potrafią rozpoznać i nazwać swoje emocje, są w stanie lepiej radzić sobie w trudnych sytuacjach, a także wykazują się większą empatią i zrozumieniem wobec innych. Takie umiejętności są przydatne nie tylko w szkole, ale i w dorosłym życiu,

w którym relacje międzyludzkie odgrywają zasadniczą rolę. Dlatego zajęcia i rozmowy o emocjach i uczuciach powinny być integralną częścią programu nauczania, wspierającą wszechstronny rozwój uczniów.

Wprowadzenie ucznia w świat wartości to proces, który wymaga ciepłości, empatii i zrozumienia. Najlepiej zacząć od tego, co jest mu bliskie i znane – dom, rodzina, najbliższe otoczenie. To właśnie w tych codziennych interakcjach uczniowie poznają najważniejsze zasady życia społecznego. Wzajemne relacje w rodzinie, umiejętność radzenia sobie z emocjami oraz szacunek do drugiego człowieka to fundamenty, na których można budować dalsze postawy. Wartości takie jak życzliwość, pomoc innym, tworzenie wspólnoty oraz interweniowanie w sytuacjach wykluczania i wyśmiewania są kluczowe w kształtowaniu odpowiednich postaw społecznych.

Dzieci, które na co dzień nie doświadczają życzliwości i wsparcia, mogą nie znać wzorców, które powinny naśladować. To zadanie dorosłych – nauczycieli, rodziców, wychowawców – by pokazywać, jak ważne jest pomaganie innym oraz szacunek dla każdego człowieka. Szacunek, o którym pisał Friedrich Froebel, jest fundamentalny dla zdrowego rozwoju społecznego i emocjonalnego. Jego wizjonerskie podejście do edukacji przekonuje, jak istotne jest traktowanie dzieci z godnością i umożliwienie im wzrastania w atmosferze wzajemnego szacunku.

Skuteczna komunikacja to element, który wpływa na jakość relacji z innymi ludźmi oraz na poczucie własnej wartości. Aby komunikacja była efektywna, ważne jest zrozumienie i stosowanie kilku podstawowych zasad. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na bariery komunikacyjne, takie jak różnice kulturowe, emocje czy niejasne przekazy. Ważne jest również utrzymywanie kontaktu wzrokowego z rozmówcą oraz uważne słuchanie, co pozwala na lepsze zrozumienie jego potrzeb i oczekiwań. Skuteczna komunikacja to także

umiejętność wyrażania swoich myśli w sposób jasny i zrozumiały.

Jednym z trudniejszych aspektów komunikacji jest umiejętność grzecznego odmawiania. Warto pamiętać, że odmowa nie musi być równoznaczna z sytuacją konfliktową. Kluczowe jest tutaj wyrażenie swojego stanowiska w sposób uprzejmy i empatyczny. Można to osiągnąć, stosując techniki, takie jak „ja-komunikaty”, które pozwalają mówić o własnych uczuciach i potrzebach, zamiast obwiniać drugą osobę. Przykładowo, zamiast powiedzieć: „nie mogę tego zrobić, bo to jest bezsensowne”, lepiej powiedzieć „chciałbym pomóc, ale nie czuję, że jest to najlepsze rozwiązanie”.

Otwarta, dobra komunikacja jest fundamentem zdrowych relacji i wpływa na poczucie własnej wartości. Jeśli młody człowiek nie potrafi skutecznie komunikować się z otoczeniem, może to prowadzić do obniżenia jego samooceny i popadania w zależności od innych przy podejmowaniu decyzji. Dlatego równoległe ćwiczenie umiejętności mówienia i słuchania jest kluczowe dla budowania silnych i zdrowych relacji międzyludzkich.

Relaksacja może odgrywać kluczową rolę w wyciszeniu zespołu klasowego. Wspólne ćwiczenia relaksacyjne, takie jak głębokie oddychanie, medytacja czy krótkie sesje jogi, mogą pomóc uczniom w redukowaniu napięcia i stresu, które mogą gromadzić się w trakcie dnia pełnego nauki i aktywności. Dzięki temu uczniowie będą mogli zakończyć dzień szkolny spokojni i wyciszeni, co pozytywnie wpłynie na ich ogólne samopoczucie i zdolność do przyswajania nowych informacji. Wprowadzenie regularnych sesji relaksacyjnych do harmonogramu szkolnego może przynieść liczne korzyści. Po pierwsze, uczniowie nauczą się technik radzenia sobie ze stresem, co jest niezwykle wartościową umiejętnością przydatną w dalszym życiu. Po drugie, wspólne relaksowanie się może budować poczucie wspólnoty i wzmacniać więzi między uczniami. Wreszcie regularna relaksacja

może poprawić koncentrację i efektywność uczenia się, co przełoży się na lepsze wyniki w nauce. Dlatego warto zadbać o to, aby relaksacja stała się integralną częścią codziennej rutyny szkolnej.

Ewaluacja zajęć pozwala na refleksję nad przebiegiem i efektywnością lekcji. Podczas podsumowania warto przypomnieć, co się wydarzyło oraz powtórzyć cele zajęć. Jest to również doskonały moment na pogratulowanie grupie sukcesów i omówienie, co poszło dobrze. Takie podejście wzmacnia poczucie osiągnięcia celu i motywacji wśród uczestników. Niemniej rozmowa o niepowodzeniach jest również ważna, ponieważ pozwala zidentyfikować obszary wymagające poprawy i daje możliwość wyciągnięcia cennych wniosków na przyszłość.

Przystępując do ewaluacji, konieczne jest otwarte podejście do informacji zwrotnych, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Negatywne opinie mogą wskazywać na metody, które nie były efektywne lub na treści, które nie zostały dostatecznie dobrze opanowane. Takie informacje są niezwykle cenne, ponieważ umożliwiają nauczycielowi dostosowanie swoich metod i materiałów do potrzeb grupy. Bez gotowości do przyjęcia krytyki, ewaluacja traci na wartości i staje się jedynie formalnością, która nie przynosi realnych korzyści ani uczniom, ani nauczycielowi.

Ważnym aspektem ewaluacji jest również podkreślanie roli błędów w procesie uczenia się. Błędy są naturalnym elementem nauki i powinny być traktowane jako okazje do rozwoju. Zamiast unikać błędów, warto je analizować i wyciągać z nich wnioski. Takie podejście nie tylko pomaga w lepszym zrozumieniu materiału, lecz także kształtuje postawę otwartości i ciągłego doskonalenia się. W ten sposób ewaluacja staje się narzędziem, które wspiera proces uczenia się i przyczynia się do osiągnięcia lepszych wyników w przyszłości.

Ćwiczenie 1

Rymowane powitanki

CELE

- nabywanie umiejętności identyfikowania się z zespołem klasowym;
- tworzenie klasowej wspólnoty;
- wyrażanie szacunku wobec innych.

POMOCE

Obręcz hula-hop, dowolny utwór muzyczny, rymowanki.

PRZEBIEG

Nauczyciel prosi uczniów, aby wygodnie usiedli w kręgu, tak żeby wszyscy mogli siebie widzieć. Od tego momentu zaczyna się budowanie wspólnoty klasowej, dbanie o wzajemne relacje, komunikację między sobą i szanowanie swoich rozmówców. Członkowie grupy uczą się przebywania ze sobą i lepiej się poznają. I tak dla uczniów pierwszej klasy dobrym ćwiczeniem może być przejście przez obręcz hula-hop, po czym każdy uczestnik zabawy zajmuje swoje miejsce. Innym sposobem jest również odtworzenie utworu muzycznego, podczas którego dzieci wstają i siadają według określonego porządku: wstaje jedno dziecko i siada na podłodze, gdy już usiądzie, to wstaje kolejne i siada obok niego, wstaje następne, aż wszystkie dzieci usiądą na podłodze i utworzą krąg. Nauczyciel obserwuje dzieci, przygląda się ich relacjom, pyta o wrażenia. Gdy dzieci siedzą już wygodnie, nauczyciel sięga po teksty rymowanek.

Przykłady rymowanek:

„Dzień dobry, dzień dobry, witam Was, zaczynamy, bo już czas. Jestem Ja, jesteście Wy, razem to jesteśmy My”.

„Raz, dwa, trzy, stańmy w koło, Ja i Ty. Wszyscy razem stwórzmy koło, pobawimy się wesoło”.

„Ach, przywitaj nowy dzień i uśmiechnijcie do mnie się. Kłaśnij w dłonie raz i dwa, i zrób wszystko to, co ja” (nauczyciel demonstruje uczniom klaskanie i machanie rękami, uczniowie powtarzają i samodzielnie wykonują odpowiednie ruchy).

„Jeden, dwa, trzy, siądźmy w koło Ja i Ty. Wszyscy razem siądźmy w koło, pobawimy się wesoło”.

„1, 2, 1, 2 – niech radosny nastrój trwa, 3 i 4, 3 i 4 – pošlij wszystkim uśmiech szczerzy, 5 i 6, 5 i 6 – złość i smutek ciężko znieść, 7, 8, 7, 8 – podrap sąsiada po nosie, 9, 10 – kończyć czas – niech przywita się każdy z nas”.

„Góra–dół, góra–dół – chcę, byś dzisiaj radość czuł. Przód i tył, przód i tył – chcę, byś dzisiaj miły był. Z jednej strony, z drugiej strony – chcę, byś był zadowolony. Lewa, prawa, lewa, prawa – nastrój to jest ważna sprawa!”.

„Wiosna, lato, jesień, zima, nic pór roku nie zatrzyma. A po nocy dzień nastaje, wiedzą o tym wszystkie kraje. Rok miesiące dwanaście ma, teraz je wymienię ja: styczeń, luty – ciepłe buty, marzec, kwiecień oraz maj – kwitnie ogród, park i gaj, czerwiec, lipiec z sierpniem w parze – niosą nam wakacje w darze, wrzesień, październik – czerwienią się liście, listopad i grudzień – koniec roku oczywiście”.

Ćwiczenie 2

Muzyczne powitanki

CELE

- nabywanie umiejętności wyrażania swoich potrzeb, wrażeń i obaw;
- pielęgnowanie pozytywnych relacji rówieśniczych;
- trening pamięci i koncentracji uwagi.

POMOCE

Płyta CD dołączona do publikacji Piotra Kai *Zabawy muzyczno-ruchowe w nurcie pedagogiki freblowskiej*⁴.

PRZEBIEG

Nauczyciel prosi uczniów, aby usiedli w kole lub stanęli w wygodnej dla nich pozycji. Następnie odtwarza płytę CD *Zabawy muzyczno-ruchowe w nurcie pedagogiki freblowskiej* i śpiewa razem z dziećmi muzyczną powitankę odnoszącą się do danego dnia tygodnia.

Przykłady muzycznych powitańek:

„Stańmy wszyscy, stańmy w kółeczko. Zapraszam Was! Stańmy wszyscy, stańmy w kółeczko, zabawy czas”.

„**Poniedziałek**, raz, dwa, trzy, jestem Ja, jesteś Ty. Wszyscy przywitajmy się, przywitajmy się!”.

„Wszystkich wita **wtorek** dziś, wie to Ala, wie to Krzyś. Razem nam tu dobrze jest. Bardzo dobrze jest”.

---

⁴ P. Kaja, *Zabawy muzyczno-ruchowe w nurcie pedagogiki freblowskiej*, Froebel.pl, Lublin 2017, s. 13.